

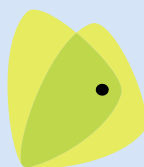

På fod med naturen

Inspirationshæfte til
personale i daginstitutioner

Danmarks
Naturfredningsforening

Friluftsrådet

Del 1 – børn i naturen

Ud i naturen – derfor og sådan	3	Forældresamarbejde	7
Naturkompetence	4	Min rolle som pædagog	8
Fornyelse og udviklingsarbejde	5	Skab stjernestunder	9
Det enkelte barns behov	6	Plan med overblik	10

Del 2 – aktiviteter

4 naturtemaer – 45 sjove aktiviteter

Skovsafari	12
Krible-krabledyr	15
Vandhulsekspedition	18
Krop og bevægelse	21
Mere hjælp at hente	23

Ud i naturen – derfor og sådan!

Dette hæfte er tænkt som en håndsrækning til alle pædagoger, der ønsker at komme mere ud i naturen og give børn i alderen 0-6 år bedst muligt udbytte heraf. I hæftet finder du idéer, forslag og vejledning til at gå i gang hurtigt, enkelt og kompetent.

Hæftet består af to dele:

- Del 1 giver en række metoder og redskaber, som du straks kan tage i brug, eller vælge først at fremlægge som oplæg for dine kolleger. Her sættes fokus på en række overvejelser, der er vigtige at gøre sig, når man vil planlægge, tilrettelægge og gennemføre ture og arrangementer med børn i naturen.
- Del 2 er en samling eksempler på grydeklare aktiviteter grupperet omkring fire naturtemaer: Skovsafari, krible-krabledyr, vandhulsekspedition samt krop og bevægelse.

Hæftet er et pædagogisk redskab, der kan bruges ved enhver lejlighed, hvor ture og oplevelser med børn i naturen ønskes løftet. Det kan være i forbindelse med udvikling af nye ekskursioner, årstidsaktiviteter, emneuger, udegrupper, hytteture osv.

Naturen – en gave til børn i udvikling

Det at inddrage natur i pædagogisk arbejde åbner mulighed for at

- stimulere sanser, oplevelse og opmærksomhed
- skabe erfaring, glæde og begejstring
- udvikle motorik, styrke og balance
- modvirke overvægt og fremme sundhed
- understøtte nærvær og fordybelse
- udvikle fantasi og kreativitet
- træne sprog, begreber og samarbejde
- give kendskab til dyr, planter og økologi
- opøve indlevelse og forståelse
- styrke omsorgsevne og hensynsfuld færdsel.

Ethvert af de seks læreplanstemaer kan kvalificeres gennem arbejde med natur. Ikke således at forstå, at naturen i sig selv garanterer børns læring, trivsel og udvikling. Det afgørende er de rammer og aktiviteter, som institutionen byder på, og du som pædagog understøtter. Børns tidlige sansninger, oplevelser og erfaringer er det fundament, som de videre i livet skal basere deres omverdensforståelse og selvopfattelse på. Derfor dette hæfte!

Naturkompetence

Børns adgang til naturen

Et barns færdigheder i at begå sig i naturen kan betegnes "naturkompetence". Den omverden, børn hyppigst møder, er dog oftest ruten mellem hjem, institution og indkøbscenter. Tid handler om klokkeslæt, der skal overholdes, og steder, hvor børn afleveres eller hentes. Det antal timer børn nu om dage typisk tilbringer i naturen, er på lavpunktet. Tidslommer til fri leg, oplevelse og bevægelse er noget af en mangelvare. Børnenes ophold i daginstitutionen bliver i dette perspektiv deres bedste adgangsбилет til naturen. Som pædagog er det dig, der afgør, hvilke oplevelser denne билет skal give adgang til.

Gør status og evaluer

Alle dagtilbud opstiller som bekendt mål for det pædagogiske arbejde med naturen og naturfænomener. Observationerne nedenfor kan du og dine kolleger bruge til at tjekke, hvor fortrolige jeres børnegruppe er med natur og udeliv. Tilføj gerne flere punkter, observer børnene og giv hvert udsagn point på en skala fra 0-5.

Børnene

- udtrykker lyst til at komme ud uanset vejr og årstid
- færdes hjemmevant i varieret vegetation og kuperet terræn
- opsøger gode legesteder og tør gemme sig tillidsfuldt
- iagttager smådyr med fascination – og sjældent væmmelse
- bruger flittigt naturting i leg, byggeri og dekoration
- navngiver, genkender og fortæller om dyr og planter
- undersøger, stiller spørgsmål og ønsker at få mere at vide
- er hensynsfulde i håndtering af levende dyr, planter og træer
- eksperimenterer med sten, pinde, jord, vand og vind
- overvinder hurtigt små gener i form af krads, stik og smuds på fingre.

En evaluering med afsæt i ovenstående kan give et fingerpeg om børnenes naturkompetence. På denne baggrund kan man så tilrettelægge aktiviteter, der kan styrke deres videre trivsel, læring og udvikling.

Skal der f.eks. gives flere muligheder for at samle regnvand og pjaske i pytter? Klatre mere i træer? Bygge huler i skov og krat? Studere haletudser i forvandling? Fange biller og tusindben? Fylde tingfinderposer? Tappe frisk birkesaft? Plukke skvalderkål og brændenælder? Stege "hyldekærestere" over bål? Holde kaniner? Plukke frugt og samle bær? Pynte op med naturting? Høre fortælling om snegle og pindsvin?

Vi er blevet så begejstrede for at lave mad over bål, at det er blevet en fast aktivitet hver fredag. Vi hører ofte børn der med stor begejstring fortæller om det ukrudt, der kan spises.

Naturpædagog

Vi kunne mærke, at børnene havde prøvet at fiske med net og undersøgelsesbækker før. Efter kort instruktion gik de i gang med at fiske to og to, og de havde et fint samarbejde mens de undersøgte fangsten og fik hjælp af en voksen til at bestemme, hvilke dyr de havde fanget.

Pædagog fra Skovsgård Børnehave

Fornyelse og udviklingsarbejde

Når aktiviteter bliver godt tilrettelagt, og hele personalegruppen samarbejder, kan det blive sjovt og nemt for alle voksne at deltage. Børn, der mærker de voksnes engagement, rives let med i oplevelse af glæde, tryghed og inspiration.

Til tider kan der være kort vej fra idé til handling, f.eks. ved spontane aktiviteter, når "vejret kalder". Andre gange kan det være nødvendigt på forhånd at drøfte idéer, forudsætninger og forberedelser på et personalemøde. Al fornyelse og udvikling kræver refleksion og kreativitet. Her er et oplæg, du kan overveje at præsentere for dine kolleger:

Kære kolleger

Dette naturhæfte er ment som en hjælp til at gøre vores aktiviteter i naturen spændende og udbytterige. Vi kan gribe det an på mange måder. På næste personalemøde vil jeg derfor foreslå, at vi drøfter følgende:

1. Hvilke læringsmål sætter vi for børn i naturen, og hvad brænder vi voksne for?

Vi brainstormer og skriver en liste over idéer og muligheder. Måske især aktiviteter, der kombinerer naturen og naturfænomener med de fem andre læreplanstemaer. Vi kan f.eks. lade os inspirere af materialet fra Grønne Spirer og netværke med kolleger fra andre grønne institutioner.

2. Hvilke gode erfaringer har vi at bygge videre på?

Vi opsummerer tidligere succeser for hinanden og genopfrisker erfaringer, vi kan bygge videre på. Vi oplister hvilke gode steder, vi har besøgt og har tilgode. Hvordan vi har samarbejdet, når det har fungeret bedst, og hvad børnene har fået mest ud af.

3. Hvad ønsker vi os i fremtiden?

Vi indkredser, hvad vi vil sætte i fokus. Gerne konkrete ture, aktiviteter og projekter. Vi overvejer forudsætninger mht. økonomi, anskaffelser og barrierer, der skal ryddes af vejen.

4. Vi lægger en plan

Vi finder frem til, hvad første skridt skal være. Laver en plan med fordeling af roller og ansvar. Opgaver og koordination. Forløb og indhold. Tid og sted. Samarbejdsparter og tilladelser. Grej og materialer. Mål og dokumentation. Skemaet du finder et par sider længere fremme i hæftet kan støtte planlægningen.

Det enkelte barns behov

Udeliv kan give såvel børn som voksne noget at forundres over, opleve sammen og udrette i fællesskab. Der kan være god brug for alle hænder og utraditionelle initiativer. Når det lykkes, kan det bidrage til at opløse fastlåste roller, forebygge konflikter og udvikle nære sociale relationer. Det kan dog også mislykkes. Hvis børnene overlades til sig selv uden for pædagogisk høre- og synsvidde, kan de stærkeste børn f.eks. erobre de bedste hulesteder. Andre børn kan føle sig tilovers, ladt i stikken eller direkte mobbet.

Naturen som "pædagogisk arena" udgør således ikke i sig selv nogen garanti for, at alle børn nødvendigvis ser sig involveret i glædesfuld leg og godt kammeratskab. Det at arbejde med børn i naturen fordrer kompetent pædagogisk praksis.

Forsigtige børn

De yngste, forsigtige eller sårbare børn kan opleve naturen foruroligende uoverskuelig. De kan have brug for strukturerede rammer. Her kan fremgangsmåder som disse overvejes:

- Etabler som udgangspunkt en central base i naturen, hvor børn altid kan føle sig trygge, overskue området og få voksenstøtte. Basen kan f.eks. bestå af et tæppe eller en presenning/bivuak, hvor grejtaske/trækvogn pakkes ud. Det sender et signal til børnene om, at her holder vi til. Efterhånden som børnene er parate, kan de involvere sig mere med kammerater i nærområdet.
- Organiser venskabsgrupper, hvor de yngste har ældre børn som personlige venner. F.eks. kan det at hjælpe med at åbne madpakken være en begyndelse.

Aktivt krævende børn

Velfungerende børn, der blot er dynamiske energibundter, kan ofte let tilgodeses med udfordringer i naturen. Børn, hvis adfærd ustandselig skaber dominans og konflikter, kan dog kræve særlig pædagogisk indsats. Her kan følgende overvejes:

- Vær obs på børnene, før de når at komme på kant med alt og alle. Tag dem til side en stund. Mind dem om tidligere situationer, som de har haft glæde og succes med. Understøt barnets positive handlemuligheder, og lad dem så starte på en frisk.
- Fotografer løbende aktiviteter, steder og episoder. Find efterfølgende passende anledninger til at snakke om det med udvalgte børn. Der kan snakkes om gode idéer og forslag til at benytte de forskellige (fotograferede) steder på nye og andre måder. Målet er at hjælpe barnet til selv at få øje på konstruktive handlemuligheder.

Forældresamarbejde

Det er vigtigt, at forældre får god forståelse for værdien af, at deres børn kommer ud i naturen. Forældre kan bidrage ved at sørge for, at udetøj og grej er i orden. Så er det ulige lettere at komme godt af sted på tur – med glade og forventningsfulde børn. Nedenstående punkter kan du og dine kollegaer plukke i alt efter, hvad I ønsker forældrene skal bidrage med.

Kære forældre

– på turdage har vi brug for jeres hjælp:

- Tag gerne en opmuntrende "jubii-snak" med barnet om morgenen på vej til institutionen, så barnet ved, hvad der skal ske og får sindet stemt til dagens aktiviteter.
- Smør dit barn ind i solcreme fra morgenstunden. De midler, institutionen bruger resten af dagen, er i øvrigt uden parfume, faktor 20 og mærket med det nordiske miljømærke Svanen.
- Den mad, som børnene får med hjemmefra, skal være grov og fiberholdig, så den mætter. Gerne frugt og grøntsager, der kan gnaves af. Når det er koldt, skal madderne være klapsammen, som kan spises med vanter på.
- Som drikkedunk kan anbefales en klar 1/2 liters genbrugsflaske med skruelåg. Hold den ren og skift den jævnligt ud.
- Anskaf tøj, som er let at tage på. Støvler skal være vandtætte, og flyverdragt og regnbukser skal let kunne glide uden på støvlerne. Sæt elastik eller burrelukning i hætter, da snore kan være farlige. Uskadelige elefanthuer og halsedisser kan erstatte farlige halstørklæder.
- Sørg for, at der ligger tørt skiftetøj i dit barns garderobe/rygsæk: Strømper, undertøj, gamacher, bluse, bukser, sweater, uldsokker, vanter og (om sommeren) badetøj og håndklæde.
- Lad dit barn pege og fortælle om dagens aktiviteter ud fra de fotos, som vi sætter på opslagstavlen/hjemmesiden. Måske det giver inspiration til en søndagstur med dit barn som guide. (Forældre og børn tilbringer årligt i snit blot 15 timer sammen i naturen, når strandture ikke medregnes).
- Hvis dit barn kommer hjem godt snavset, så glæd dig over, at det har været aktivt og sikkert har haft en sjov dag.
- Kig altid barnet grundigt efter for skovflåter.
- Hvis du har et erhverv eller fritidsinteresser, der har med natur og udeliv at gøre, så vil vi gerne høre herom, så vi måske kan få lov at invitere dig til at vise og fortælle for børnene.

Erfaringerne fra vores Spirer projekt er at: Det er godt at arbejde fælles om samme projekt i hele børnehaven. Det er givtigt at bruge tid og energi på god planlægning. Det enkelte barns styrker/ svagheder bliver mere synlig i et struktureret projekt.

Pædagog fra Hadsten Skovbørnehave

Og så var der også den morgen, da der pludselig hang en død ræv ved værkestedet ude på legepladsen. Spørgsmålene var mange. Er den blevet kørt ned? Er den død af alderdom? Er den blevet skudt, eller har den mon spist noget giftigt? Den døde ræv satte rigtigt gang i fantasien. Senere kom en jæger og fortalte, at en ræv spiser mus, frøer, småfugle, harekillinger og æg.

Pædagog fra Koglehuset om deres samarbejde med en jæger

Min rolle som pædagog

Som pædagog i naturen kan du skabe læringsrum ved at:

1. Gå foran barnet:

Her er det dig, der vælger rammer og aktivitet for barnet for at indfri et pædagogisk mål. Du kan ønske, at barnet skal kende dyrenavne, tegn på årstidernes skiften og forskelle på giftige og spiselige vækster. Du skal vurdere, hvornår barnet er modent til at lære at bruge en ketcher, save en gren over, snitte med kniv, indrette akvarium til haletudser og kigge på myrer uden nødvendigvis at ødelægge deres bo. I takt med, at barnet begynder at forstå og selv mestre sådanne aktiviteter, kan du nedtone din rolle som instruktør. Når planlagte fælles ture og aktiviteter skal sættes i gang, er det vigtigt, du som rollemodel tager engageret førerskab. Ligeledes kan du i det daglige tage initiativer, hvis du observerer et barn, der ikke selv formår at gribe de muligheder for leg og læring, som naturen rummer.

2. Gå ved siden af barnet:

Her giver du barnet plads til initiativ og medindflydelse samtidig med, at du selv er aktiv, understøttende og inspirerende. Målet er, at det relationelle samspil bliver ligeværdigt. Hvis barnet eksempelvis opdager

kriblen af liv under en gammel, nedfalden gren, kan du optræde engageret og medoplevende. Smådyr, som barnet måske endnu ikke tør røre, kan du vise hvordan man forsigtigt kan fange og studere i et lugtglas. Når barnet undrer sig og stiller spørgsmål, er det en god anledning til at fortælle og måske finde en håndbog eller bestemmelsesduge frem af rygsækken. Måske finder I på at præsentere jeres fund for de øvrige børn ved at udstille på en træstub.

3. Gå bag ved barnet:

Her overlader du det i vid udstrækning til barnet selv at vælge sted, aktivitet, tempo, rækkefølge og relationer. Det giver frirum til at udfolde lyst og spontanitet, tage ejerskab og opleve sig meningsfuldt involveret. Barnet leger måske i vandpytter, springer fra stub til stub, bygger en hule og samler snegle. Du kan se det som din opgave at stå til rådighed som barnets trygge bagland og lytte dig ind til, hvad det måtte have brug for af opmærksomhed og grænser. Du støtter og opmuntrer barnet afhængig af dets behov. Du kan tilbyde passende hjælp, materialer og værktøj. Når barnet leger allerbedst, kan din rolle måske blot være at sikre, at barnet er på sikker grund og ikke overhører sine behov for at være møt, tør og varm.

I øvrigt har vi i børnehaven lavet en informationsvæg om Grønne Spirer projektet. For at forældre og andre kan finde den, har vi sprayet grønne dyrespor på gulvet, der leder hen til væggen. Det vækker nysgerrighed og viser vej.

Pædagog fra Grønne Spirer – institution

Vi har fået lov at besøge naboens majsmark. Vi vil stå inde mellem majsrækkerne. Vi vil kigge på majscolberne og dufte den friske majs. Vi vil smage på de friske majscolber. Vi laver bål og varmer majsstykker og popper popkorn. Vi har smagt på cornflakes, som vi blander i bollerne til bedsteforældredagen.

Pædagog

Skab stjernestunder med børn i naturen

Ved at være omhyggelig med følgende fem trin under samvær med børn i naturen, kan du være heldig at skabe stjernestunder.

Tiltræk opmærksomhed: Handler om at skabe kontakt. Børn finder ofte noget, de har lyst til at vise og fortælle om, hvis du har tid til at lytte. Og du kan selv få øje på noget mærkeligt, sjovt eller spændende, som du synes et eller flere børn skal have lov at opleve. Om børnene omringer dig nysgerrigt og forventningsfuldt afhænger af, hvordan du med tonefald, øjenkontakt og kropssprog formår at tiltrække deres opmærksomhed.

Henled opmærksomhed: Handler om den måde, man præsenterer noget konkret for hinanden. Hvis du eksempelvis rækker din lukkede hånd frem eller peger et sted hen, er det et klart signal om, at her er noget interessant at se på. Med din kropsholdning og dine bevægelser kan du udtrykke engagement, ligesom du med stemme, mimik og berøring kan forøge spændingen eller virke beroligende, alt efter hvilke virkemidler, du mener bedst understøtter den ønskede formidling.

Skab rum: Handler om at vælge understøttende rammer. Du kan eksempelvis sætte dig på hug over for et enkelt barn, danne fælles rundkreds eller opfordre til at ligge på lur helt stille. God kontakt understøttes ved at spejle og efterligne hinanden. Mere præcist er imitation det at efterligne hinandens kropsholdning og handlinger, mens affektiv afstemning er, når man formår at matche hinandens følelser. Dette bidrager til at skabe et frugtbar læringsrum.

Hold rum: Handler om for en stund at fastholde nærvær i fælles opmærksomhed. Der kan være tale om et kort øjeblik af intens oplevelse, eller et forløb over tid, hvor I sammen undersøger, eksperimenterer, snakker og lytter. Du og et enkelt barn kan danne et tæt, sluttet rum, eller rummet kan være åbent, så andre kan tilslutte sig og involveres. Dynamik kan skabes på mange måder. Din rolle kan være iagttagende, konfliktløsende, trøstende, lyttende, medlevende, demonstrerende eller fortællende. Eller du kan åbne din rygsæk og finde en graveske, en lup, en plasticpose eller et indsamlingsglas frem. (Det er i øvrigt også godt at medbringe kamera, nødhjælpkasse og mobiltelefon).

Bryd rum: Handler om at afrunde og afslutte på bedste vis. Hvis ikke uventede omstændigheder kræver pludseligt opbrud, kan du selv vælge, hvordan du vil runde af. Når børnene har fået mættet deres sanselige nysgerrighed, kan du f.eks. foreslå at tage materiale med hjem til nærmere undersøgelse og så gå videre til anden aktivitet.

Hvis du bevidst udfolder de dramaturgiske muligheder, som hver af de fem trin rummer, har du her noget nær en opskrift på stjernestunder med børn i naturen.

Planlægning

En god plan kan spare de voksne for travlhed og forvirring og i øvrigt øge det pædagogiske udbytte ved aktiviteten.

Ved planlægning af en tur eller aktivitet kan nedenstående skema anvendes som tjekliste, og efterfølgende kan det bruges til opsamling og evaluering. Skemaet kan hentes på www.gronnespirer.dk under "Inspiration fra de grønne spirer", hvis I ønsker en elektronisk udgave eller ekstra print.

Aktivitet	Pædagogisk planlagt (På forhånd tilrettelagt)	Faktisk forløbet (Sådan gik det)
Dato		
Pædagog(er)		
1. Lokaltet og fysiske rammer		
2. Mål med aktiviteten		
3. Tilrettelæggelse og indhold		
4. Materialer og redskaber		
5. Forløb og varighed		
6. Antal velfungerende børn og måden de søges udfordret		
7. Antal børn med særlige behov og måden de støttes		
8. Antal voksne og måder vi går ind i roller og funktioner		
9. Forventede/oplevede begrænsninger og barrierer		
10. Forventede/oplevede ressourcer, succeser og gennembrud		
11. Forældreinformation og involvering		
12. Dokumentationsform		

Evaluering:

Det lærte vi – sådan gør vi næste gang

4 naturtemaer – 45 sjove aktiviteter

På de følgende sider kan I finde gode ideer og sjove aktiviteter inden for fire naturtemaer: skovsafari, krible-krabledyr, vandhulsekspedition samt krop og bevægelse

Sådan arbejder I med aktiviteterne

Under hvert forløb er der forslag til en række aktiviteter. Forløbene kan I gennemføre som et samlet tema over flere dage, eller I kan vælge nogle aktiviteter ud, som passer til jeres tur.

Alle aktiviteterne er lette at gennemføre, og kun få af dem kræver udstyr. Mange af dem kan gennemføres på en hvilken som helst årstid, og en del af aktiviteterne kan også laves på legepladsen. I vil opleve, at når I har introduceret børnene til aktiviteterne nogle gange, vil de selv lege videre og endda udbygge indholdet.

Naturen og de seks læreplanstemaer

Aktiviteterne understøtter temaerne i de pædagogiske læreplaner. Selvom naturen er omdrejningspunktet, er det ikke kun temaet om natur og naturfænomener, der kommer i fokus. Således handler en del af aktivitetsforslagene om at styrke de sociale kompetencer børnene imellem eller støtte det enkelte barn i at afprøve sine egne grænser eller blive opmærksom på nye kompetencer. Der er også aktiviteter, der tager særligt udgangspunkt i sproget og kroppen. I vil opdage, at naturen byder på et væld af muligheder for at arbejde med alle seks pædagogiske læreplanstemaer.

Find flere ideer

Alle aktiviteterne er hentet i Friluftsrådets grønne ordning for børneinstitutioner, Grønne Spirer. I kan finde mange flere naturaktiviteter på www.gronnespirer.dk

Skovsafari

De fleste institutioner har adgang til et skovområde eller en park. Det behøver ikke være særligt stort for at børnene oplever, at de er ude i den vilde natur. Den danske natur myldrer af liv, men dyrene har gennem årtusinder udviklet sig til at være så usynlige som muligt. En safari handler om at være opmærksom og få øje på små og store forunderligheder i naturen. Kan I ikke få øje på hjorten, musen og ræven, kan I sikkert finde spor efter dem. Insekter og fugle møder I de fleste steder, hvis I er opmærksomme.

Følgende aktiviteter har som mål at lære børnene noget om naturen, lege med deres opmærksomhed og dyrke den naturlige nysgerrighed. En del af aktiviteterne har fokus på relationerne og børnenes sociale kompetencer.

Forbered en safari

Man behøver ikke at være i Afrika for at tage på safari. Pak feltudstyr og forsyninger, træk i safaritøjet, mal camouflagestriber i ansigtet og vær parate til at bruge alle sanserne, når I årvågne og lydløse begiver jer ud i skov-junglen.

På jeres safari kan I medbringe:

Lupper, små indsamlingsglas, poser, kikkerter samt papir og blyanter, så I kan tegne noget af det, I ser. Måske rekvisitter til en leg. Husk også lidt gipspulver, vand og noget at blande i, hvis I finder spor.

Har I en presenning med, kan I undervejs bygge en fælles hule til indtagelse af madpakker.

1. Giv hinanden indianernavne

Indianerne er rigtige naturfolk, og deres navne har ofte relation til et dyr eller en plante og beskriver også personlige egenskaber. Før I tager af sted, skal I måske have nye navne og lege, at I er indianere i skoven.

Lad børnene i fællesskab finde indianer navne til hinanden. Hjælp børnenes fantasi på gled, så de sammen finder navne, der på en positiv måde karakteriserer kammeraterne: Hvad er Sarah god til? Hvilket dyr kan hun lide? Hun har samme farve hår som et egern. Snart hedder børnene Hurtige Egern, Stærke Myre, Hjælpsomme Ven, Smukke Blomst osv.

2. Lyt efter dyr

En lytte-leg træner hørelse og opmærksomhed. Lad børnene ligge med lukkede øjne. Når de hører en lyd fra et dyr, skal de løfte en finger uden at sige noget. Ofte vil børnene høre fuglene kvitre, en bil i det fjerne, eller de

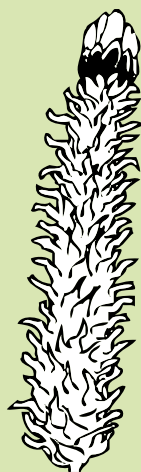
vil høre de andre børn flytte på sig. Nogen mener ganske bestemt, at de kan høre en mus pibe eller en ræv gå forbi. Når I igen åbner øjnene, kan I hver især fortælle, hvad I hørte.

På jagt efter spor

Dyrene sætter spor, når de bevæger sig, spiser, slås eller besørger. I kan være heldige at finde fjer, knogler, dyrehår, afgnavede kogler, ekskrementer eller grene, som hjorte har kløet deres gevir på. Nogle spor som f.eks. en rævegrav eller et afgnavet træ kan I ikke tage med, men så kan børnene tegne dem i stedet.

3. Muse-, egern- og spættekogler

Prøv om I kan finde et område med gamle grantræer. Her er der god mulighed for at finde store kogler, som mus og egern har spist af. Lad børnene finde afgnavede kogler, og prøv om I kan se, hvem der har spist af dem: Er der mange fnuller og flager (kogleaks) tilbage, er det egernets kogle. Mus gnaver kogleskællene af, så kogleaksen bliver glat og fin. Spætten spiser lidt her og der og efterlader mange kogleskæl.

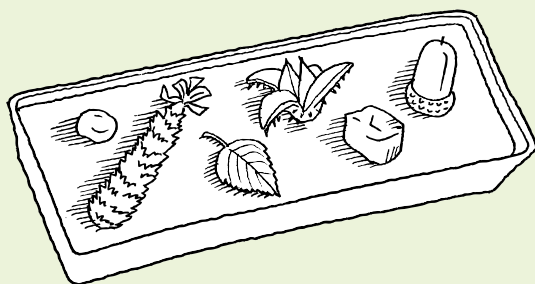
Egernknave

Museknave

Spætte

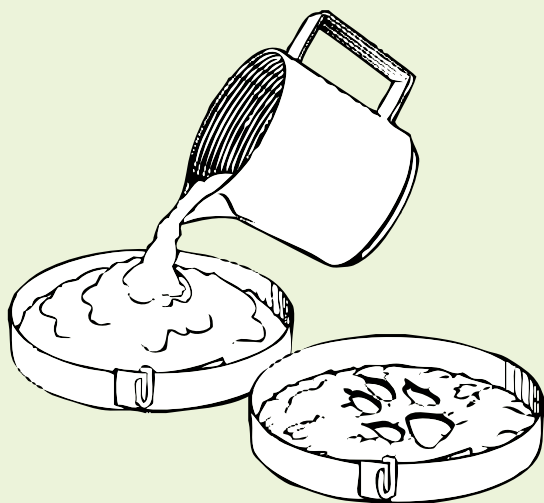

4. Lav naturkunstværker med gips

Undervejs på turen eller hjemme igen kan I lave naturkunstværker af det, I har fundet. Tag en beholder og fyld den halvt op med gipspulver. Hæld lidt vand i og rør rundt til I får en jævn masse. Hæld gipsmassen i små bakker af pap, træ eller plastic. Børnene kan nu trykke deres fund ned i den fugtige gips og lave hver deres lille kunstværk eller et større fælles billede. I kan lave en fin udstilling med jeres naturkunstværker og tale med forældrene om jeres fund. Prøv at lave kunstværker fra forskellige områder eller på forskellige årstider og sammenlign dem.

5. Gipsafstøbninger af dyrespør

Måske finder I fodaftryk et sted, hvor jorden er blød. Prøv at lave et gipsaftryk af sporet. Øv jer eventuelt hjemme i sandkassen. Lav jeres egne fodaftryk, I er jo også pattedyr! Bland gips og vand til en halvtykk masse, som I hælder i fodsporet. Vent til det er tørt og løft det forsigtigt op. Nu har I et fint gipsaftryk af dyresporet. Med en strimmel karton og klips, kan I bedre styre gipsen.

Naturlege

6. Kend dit træ

Et sted med mange træer kan I lave denne leg, som er både en tillidsøvelse og en opmærksomhedsøvelse. Med et bind for øjnene føres et barn af et andet barn hen til et træ og skal nu føle, lugte, lytte og undersøge træet ved hjælp af de andre sanser. Er barken ru? Er det mon et stort træ? Kan man høre vinden i kronen? Barnet føres lidt væk, bindet tages af og barnet skal nu forsøge at genfinde træet ved hjælp af øjnene. Det kan være tankevækkende at bede børnene tegne træer før og efter øvelsen. Ofte vil der komme flere detaljer i tegningen, eller fokus vil være flyttet til f.eks. barkens form.

7. Huskeleg med naturting

Tegn en ring på jorden, og læg cirka 10 ting fra naturen i ringen. Et barn får lov til at se på tingene, før hun føres lidt væk. Nu fjerner de andre børn nogle af tingene, og barnet skal herefter forsøge at huske, hvad der var i ringen. De andre lægger tingene frem igen, efterhånden som de nævnes.

8. Svingfigur

De fleste kender legen, hvor en butiksindehaver skal sælge forskellige bevægelige figurer til en køber.

Her er det skovfogeden (en voksen), som svinger dyrene (børnene), så de lander i forskellige stillinger. Dyrefigurerne skal stå helt stille, mens køberen (et andet barn) går med skovfogeden rundt og får fremvist alle skovens dyr. Skovfogeden kan sætte liv i dyrene et efter et ved at trykke på "tænd-knappen". Når dyret bevæger sig og siger lyde, skal køberen og skovfogeden forsøge at gætte, hvilket dyr det er, hvorefter dyret slukkes igen. Når alle dyrene er gættet, vælger køberen et dyr, som han tager med hjem. Når køberen forlader skoven, bliver der liv blandt dyrene, der på én gang begynder at bevæge sig.

9. Rovdyr og byttedyr

I denne leg skal rovdycet (ræven) fange byttedyrene (musen og egernet) kun ved brug af høresansen. Alle børnene stilles op i en rundkreds og tager hinanden i hånden. Tre børn står i midten af rundkredsen. Den ene er ræv, den anden mus og den tredje er et eger. Musen og egernet får en klokke bundet fast på benet, og ræven får et tørklæde bundet for øjnene, så den ikke kan se. Ræven jager jo om natten og skal bruge sin formidable lyttesans til at finde sit bytte. Nu kan legen begynde: Alle tre må bevæge sig frit rundt inde i rundkredsen, men de må ikke smutte udenfor. Hver gang musen eller egernet bevæger sig, kan ræven høre klokkerne ringe, men det er dog svært at fange dem alligevel.

Benyt naturens spisekammer

Det er en sjov oplevelse at finde noget i naturen, som man kan spise. I kender sikkert brændenælder, hyldebær, mælkebøtter og bøgeblade, og det er faktisk nok til at komme i gang med de første naturretter. Foråret er den bedste tid at spise blade og blomster, og om efteråret er der bær i skoven. Tilbered gerne jeres skovmad over bål.

10. Skovte

Lav jeres egen naturte. Vælg nogle planter I kender, f.eks. hindbærblade, hyldeblomst eller nye birke- og bøgeblade. Granknopper kan også bruges. De friske blade overhældes med kogende vand og får lov at stå at trække ca. 5 min. Herefter sødes med sukker. Lad eventuelt teen blive helt kold og nyd den med isterninger som iste.

11. Safarisuppe

I skal bruge vilde urter, løg, bacon, vand, salt og evt. bouillonterning, pasta og fløde. Saml forskellige af årstidens spiselige planter, f.eks. de øverste blade fra brændenælde, skvalderkål, gedehams, røllike osv. Svits bacon i en gryde over bål. Tilsæt løg, som er skåret i ringe og svits dem med. Tilsæt de grofthakkede urter. Tilsæt vand

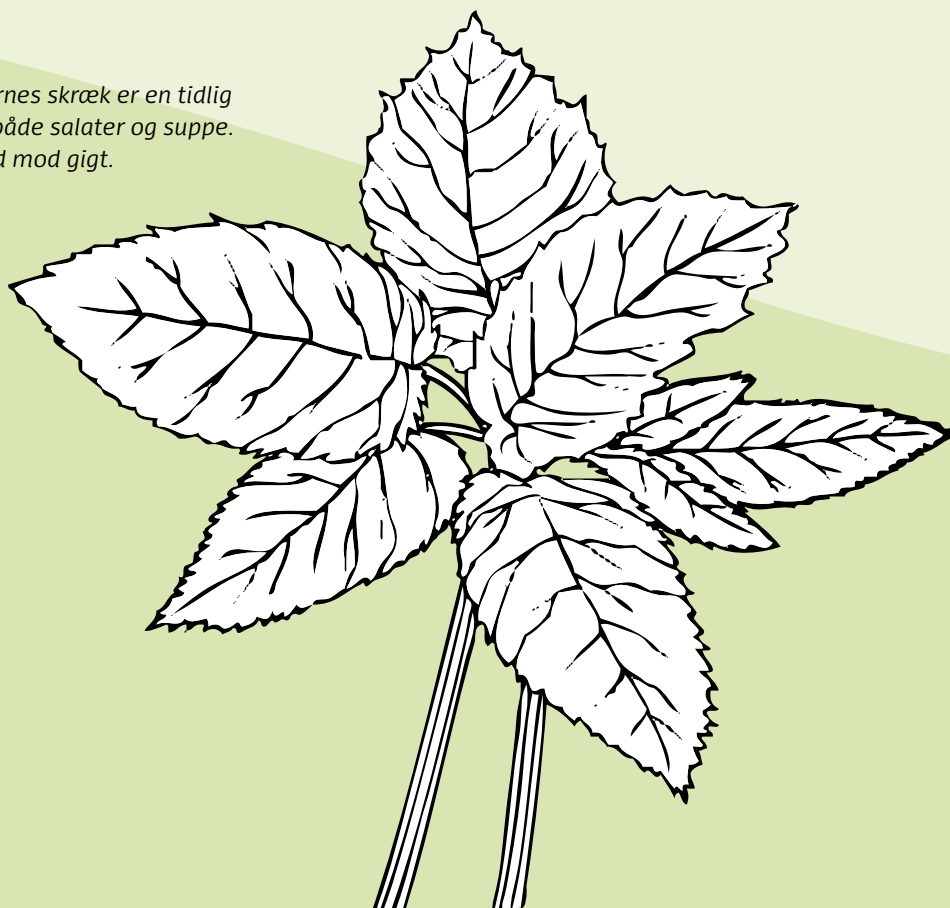
og evt. bouillonterninger, salt og peber. Lad suppen koge mindst 15 min. Tilsæt evt. piskefløde efter ønske. Suppen kan også suppleres med pasta og grøntsager.

12. Smukke blomsterpandekager og hyldekærester

Ingredienser: Blomsterhoveder (f.eks. hylde, mælkebøtte, vild rose, slangehoved, cikorie, viol, kløver mm), 6 æg, 3 spsk. sukker, 1 l mælk, 400 g hvedemel og olie.

Æg og sukker røres sammen. Mælk, mel og hakkede blomsterhoveder blandes i dejen, som bages i olie på en pande. I kan lave "hyldekærester" ved at dykke nyudsprungne hyldeblomstklaser i pandekagedejen og stege dem på panden – de spises direkte fra stilken.

Skvalderkål. Denne alle haveejernes skræk er en tidlig forårsplante, der kan bruges til både salater og suppe. Te af skvalderkål skulle være god mod gigt.

Krible-krabledyr

Børn er optagede af dyr. Det gælder både de store, de flyvende, de tamme og også de helt små, som kribler og krabler! De deler sjældent de voksnes skepsis over for insekter, snegle og orme, og deres umiddelbare nysgerrighed kan være en god begyndelse på et liv med respekt for andre levende skabninger.

Dyrene finder I overalt både inde og ude. Benyt plasticbakker, hvis I ønsker at studere dem nærmere. For mindre børn kan det være en fordel at håndtere dyrene med teskeer, så de ikke kommer til at klemme dem. Med en lupdåse kan I se dyrene forstørret op, det kræver dog lidt øvelse for de mindste børn: Øjet skal så tæt på luppen, at næsen rører ved dåsen, og en hånd holdes over det andet øje.

Leg med sproget og ordene

Naturen er et godt sted at arbejde med sproget. Her er masser af ting, man kan lave gode fortællinger om, og det er muligt at kombinere leg med tillægsord, når I finder smukke sommerfugle, søde mariehøns og skrækelige edderkopper.

14. Fortæl en historie

Børn relaterer ofte dyrene til deres eget liv: Er det moren? Hvor bor den? Er den glad? Fryser den? Benyt jer af børnenes interesse og fortæl en historie, gerne én der fortæller lidt om dyrenes levevis: Hvis jeg er en bænkebidder, vil jeg helst bo hvor der er fugtigt, så jeg ikke bliver helt tør. Jeg kan godt lide mørke, og jeg vil gerne bo sammen med andre fra min familie. Hvis jeg bliver bange, kan jeg rulle mig sammen. Jeg er tit bange for fuglene, for de kan godt finde på at spise mig!

Spørg også børnene: Hvis du er en flue, hvordan passer du så på ikke at flyve ind i edderkoppens spind?

15. Sæere navne

Har I tænkt over de mærkelige navne, som mange smådyr er udstyret med? Det er ikke svært at forstå, hvorfor navne som "Græshoppe" og "Natsværmer" opstår, men hvad med "Bænkebidder", "Edderkop", "Ørentvist", "Nældens Takvinge", "Mariehøne" og "Guldsmed"? Hvad mener børnene?

Én stor familie?

Dyrene er inddelt i grupper, alt efter hvor beslægtede de er. Sommerfugle, ørentvister og biller er insekter og har seks ben, edderkopper adskiller sig fra denne gruppe ved at have otte ben og ingen vinger, bænkebidderen er faktisk et krebsdyr ligesom hummeren! Dyrene kendes i store træk på benenes antal og placering.

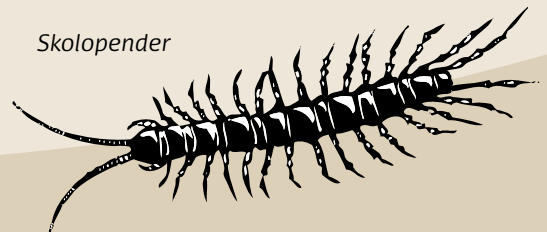
- Insekter har tre par ben og oftest vinger. Det gælder dog ikke deres larver.
- Edderkopper har fire par ben og ingen vinger
- Mejere er spindlere som edderkopperne, men for- og bagkrop er smeltet sammen
- Bænkebidderen er et krebsdyr med syv par ben
- Tusindbenet er cylinderformet med to par ben på hvert kropsled
- Skolopendre er flade med et par ben på hvert kropsled

Benyt "benviften" og lad børnene finde dyrene på tegningerne

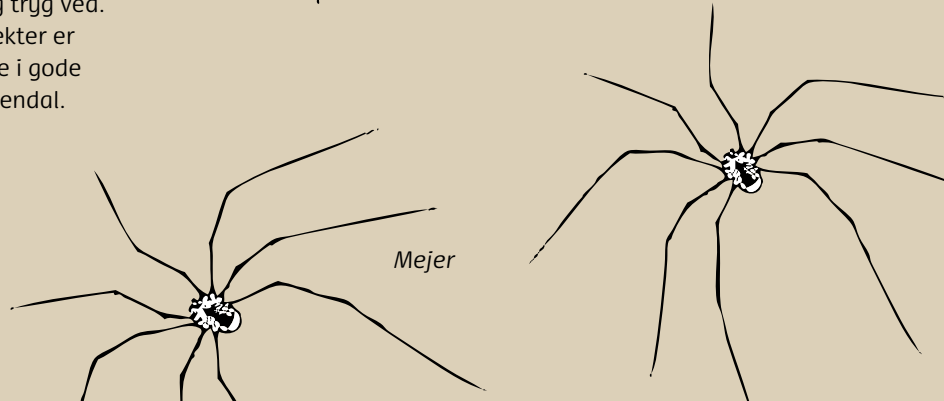
13. Hvem er hvem?

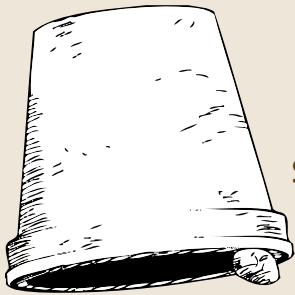
Skal det være et mål, at børnene lærer nogle rigtige insektnavne at kende? Eller er det mere udviklende for fantasi og sprog, at I sammen finder på navne til dem? I sidste ende er det op til de voksne at arbejde på den måde, som man føler sig mest inspireret af og tryk ved. Ingen kan lære alle navne at kende, alene insekter er der 20.000 af i Danmark. Der er hjælp at hente i gode opslagsbøger, f.eks: Små dyr i skoven fra Gyldendal.

Skolopender

Mejer

Sådan fanger I dyrene: Sæt fælder

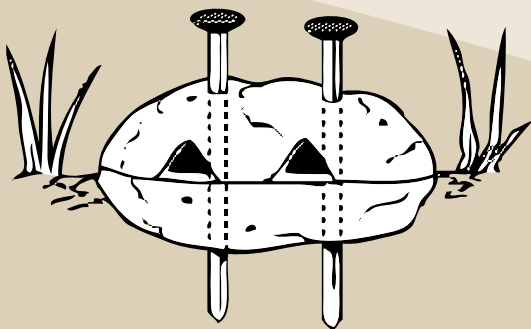
Der er sjovt at sætte fælder og røgte dem næste dag. På den måde får I også fat i de nataktive dyr og de dyr, som er gode til at ligge stille, når I er i nærheden.

16. Faldfælder

En af de fælder, der virker allerbedst, er en faldfælde. Lad børnene grave syltetøjsglas ned i jorden, så kanten er i plan med jordoverfladen. Dyr, der løber hen over jorden, vil falde i fælden og ikke være i stand til at kravle op ad de glatte sider. Husk at vise dyrene respekt: fælderne skal tømmes jævnlige. Sæt et "tag" på fælden, hvis der er fare for regn. Det kan være et lille bræt lagt på fire sten.

17. Kartoffelfælder og melonhoteller

Dyrenes trang til at finde mørke, fugtige velduftende overnatningsmuligheder kan I udnytte. Lav fælder af kartofler eller meloner således: Nogle store kartofler halveres, og børnene udhuler de to halvdele med en ske. "Låget" forsynes med indgangshuller, og de to halvdele samles med søm eller elastikker. Kartoffelfælden sættes med "bunden" gravet ned i jorden, så indgangshullerne netop er i jordhøjde. I kan også halvere en melon og fjerne en del af indholdet. I har nu to melonhoteller, som I kan sætte på jorden. Lav indgangshuller rundt langs kanten, før I stiller "melonhotellet" ud.

18. Løft sten, krukker og brædder

Når I vender sten, brædder og andre store genstande, er der ofte små dyr gemt under dem. I kan lave simple fælder ved bevidst at lægge brædder og fliser rundt omkring og lade børnene vende og kikke en gang imellem.

Lege med smådyr

Når I skal lære dyrene at kende, kan I lege disse lege. Dyrene tager ikke skade, hvis I er forsigtige. I kan også lege, at I selv er sommerfugle der flyver, myrer der slæber eller edderkopper i deres fine net.

19. Dyrevæddeløb

Det er sjovt at lade dyrene løbe om kap i et smådyrsvæddeløb. På et stort stykke papir tegner I en rund skive, der er udformet som en skydeskive, med en cirkel i midten som start og en rød kantstreg som målstreg. Et udvalg af dyr anbringes i et omvendt glas på startstedet, børnene siger klar, parat, start, og glasset løftes. Inden da snakker I om, hvad det er for en slags dyr, der skal løbe om kap, og hvem der mon kommer først. For vuggestuebørn kan et snelevæddeløb være lige så godt. Saml nogle snegle og placer dem samlet et sted på legepladsen. Se til sneglene nogle timer senere og tal om, hvor de er nået til.

20. Hvor er sneglene

Måske kender I et område med mange husbærende snegle. Især de store vinbjergsnegle er gode til denne øvelse. Mærk sneglene med lidt neglelak på huset. Lad evt. børnene mærke hver deres snegl med et lille mærke. Næste gang I kommer forbi, kan I se, om I kan finde nogle af jeres egne snegle igen.

21. Fang et spind

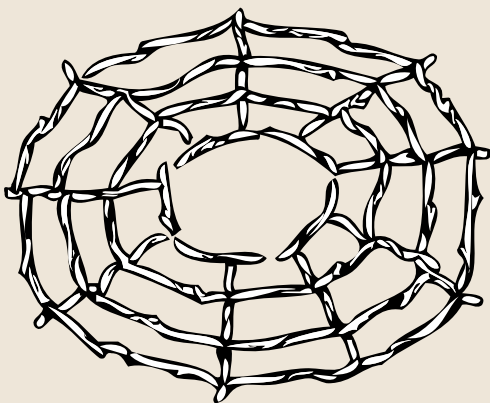
Især efteråret byder på de smukkeste edderkoppespind i hække og hushjørner. I kan "fange" spindene ved forsigtigt at "trække" dem over på et stykke sort karton. Er spindene ikke våde af dug i forvejen, skal I fugte dem først med en vandforstøver, som man kan købe billigt hos isenkræmmere. Herefter fører I forsigtigt et stykke kartonet bagved spindet, så det sætter sig fast på kartonet. I kan nu drysse kartonet med mel og vupti har I et smukt billede, som holder længe, hvis I laminerer det. Prøv flere gange, øvelse gør mester.

22. Leg larver og fugle

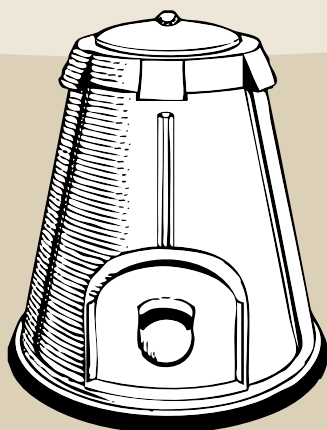
En larve kryber af sted på sine "gangvorter". Den spiser næsten hele tiden for at blive stor og tyk, så den kan forpuppe sig og blive til en sommerfugl. Men den skal passe på fuglene: Musvitter og solsorte søger efter mad til ungerne. Heldigvis er larverne godt kamouflerede med farver, der ligner bladene. Fuglene kan ikke se dem, når blot de ligger helt stille.

Sådan leger I: Ærteposer eller lignende lægges ud i området som blade. Børnene er larver, der kryber af sted på jorden for at finde blade, de kan spise. To voksne er fugle, der fanger larverne. Fuglene kan kun fange larverne, når de bevæger sig. Børnene skal altså stivne, når en voksen nærmer sig. Hvis en larve bliver fanget, må den tilbage til start. Når en larve har fået fat i et blad, bliver den til en sommerfugl og kan flage i mål.

23. Leg edderkopper

I kan bygge jeres eget kæmpespind af pinde eller snore og lege, at I er edderkopper. Start med at samle en stor mængde pinde, og læg dem op som et edderkoppespind. Nu kan I lege, at en voksen er edderkoppen, som skal forsøge at få fat i de fluer (børn), der kommer ind i spindet, eller børnene kan være små edderkopper, der løber rundt på spindet.

Inviter de små dyr på besøg

I kan i en kortere periode installere et myrebo, et smådyrterrarium, en regnormehave eller et haletudseakvarium på institutionens grund. Øvelsen er naturligvis at støtte børnene i at tage ansvar og udvise omsorg. Det kræver ofte mere arbejde end selv at fodre, rengøre og pleje, så husk at afsætte tid til at pleje, observere, kigge og lære dyrene at kende.

24. Fra melorm til melbille

I en dyrehandel kan man købe en pose melorme. De er nemme at holde, og hvert barn kan få ansvaret for sin egen orm. Hvert barn indretter et hjem til sin melorm med et lag havregryn i bunden af et glas med huller i låget og et stykke krøllet papir samt lidt friskt grønt, f.eks. agurk, kartoffel, frugt etc. Barnet har nu ansvar for, at melormen altid har frisk foder. Efter knap to måneder forvandler ormen (som faktisk er en larve) sig til en bille. I kan vælge at lukke billen ud, eller beholde den. Hvis I lukker billerne sammen, vil de parre sig og lægge æg. Snart har I nye melorme.

25. Søren Snegl på besøg

I kan også lave et sneglebo i et terrarium eller i et stort syltetøjsglas med huller i låget. Indret snegleboet behageligt med fugtig jord, bark og pinde. Husk at holde boet fugtigt og giv sneglene friske grønne blade hver dag. F.eks. salatblade. I kan se på sneglene, hvis de ikke har det godt. De trækker en hinde for deres hus og "går i dvale". Sneglene lægger æg, som klækkes efter 1-2 måneder. Sneglene er tvekönnede og altså både hanner og hunner.

26. Lav en ormekompost

Hvis I ikke allerede har en kompost i institutionen, er det oplagt at starte en op i forbindelse med jeres krible-krabletema, så børnene kan få indsigt i, hvordan de små dyr gør nytte, når de nedbryder affald til kompostmuld. Husk at dyrene trives bedst, hvis komposten er fugtig uden at være våd, og lun uden at være kogende varm.

Vandhulsekspedition

Kombinationen af børn, vand og net er en sikker succes. Lad børnene opleve det rige liv, der findes under vandoverfladen. Med den rette pædagogiske indsats opnår I indlevelse og respekt for dyrene og deres levevis. Samtidig trænes børnenes balance og motorik, når nettet skal i vandet samtidig med at fødderne forbliver på land.

Find et vandhul

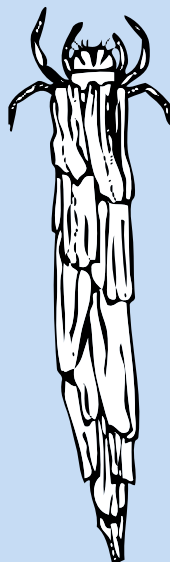
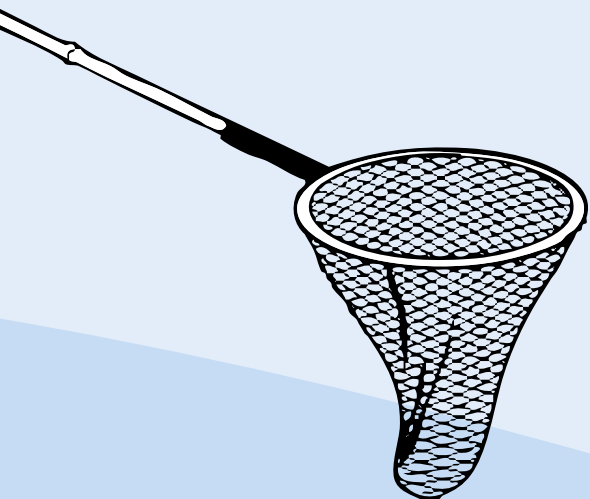
Når I jævnligt tilbringer tid ved et bestemt vandhul, vil børnene lære årets gang og naturens kredsløb og forandringsprocesser at kende. Både I og børnene vil føle tryghed ved at komme tilbage til stedet, og børnene får efterhånden ejerskab og giver sig selv i kast med vante aktiviteter. Hvis I ikke selv kan finde et egnet sted, kan I spørge kommunens naturvejleder eller miljøafdeling.

Hvad skal I have med?

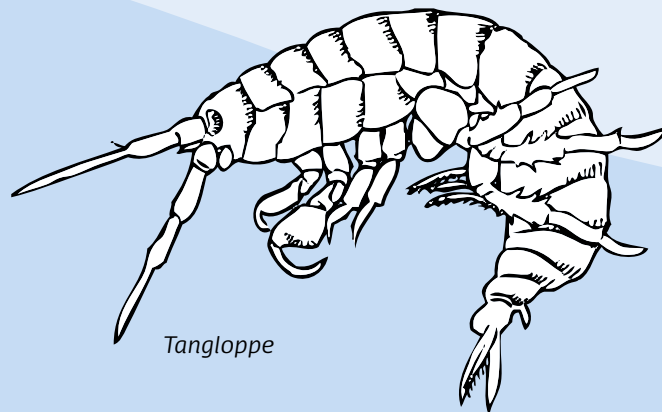
Faktisk er det eneste, I har brug for, fangstnet og et par hvide beholdere (f.eks. is-emballerer eller opvaskebaljer). Medbring evt. lupdåser, skeer til at håndtere dyrene med og en opslagsbog. Vil I have dyrene med hjem et par dage, må I huske tætsluttende glas at fragte dem i og et større akvarium klargjort hjemme i institutionen.

Pas på de små dyr

Dyrene lever på vandplanter og sten og på bunden af søen. De er lettest at fange, hvor vandet er lavt. Lær børnene ikke at rode unødigt rundt i dyrenes verden, men bevæge nettene roligt frem og tilbage blandt planterne eller langs bunden. Når dyrene er fanget, skal de straks i en plastbakke eller i et akvarium. Husk at dyrene skal tilbage til vandhullet, efter de er blevet studeret.

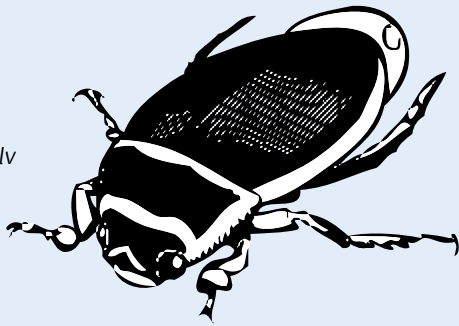

Vårfluellarve med hus af træ

Tangloppe

Vandkalv

27. Hvem bor i jeres vandhul/vandløb?

Når I stiller spørgsmål til børnene, bliver de opmærksomme på, hvor forskellige dyrene faktisk er i deres levevis og udseende.

- Hvem svømmer hurtigst?
- Hvem har de sjoveste farver?
- Find vandhullets rovdyr, hvis I kan: Guldmedelarver og vandkalvelarver
- Find vandhullets mindste dyr (dem I kan sel!)
- Hvem bevæger sig på den sjoveste måde?
- Hvem er der flest af lige nu?

28. Dyr med hus

I vandhullet findes forskellige dyr, som bærer rundt på sit eget hus! Prøv at finde snegle og måske muslinger. Et rigtigt spændende dyr er vårfluelarven, som bygger sit hus af forskellige naturmaterialer fra vandhullet. Find vårfluelarver, og se på, hvad de har bygget deres hus af.

29. Vandkalve tager luftbobler med ned

De fleste vandkalve og andre vandbiller er meget lette at fange. Mange af dem kan leve i vandhuller, hvor iltindholdet ikke er specielt højt. Vandkalven har nemlig et trick: De stikker engang imellem bagkroppen op til vandoverfladen, suger en luft-boble fast på bagkroppen, og transporterer på den måde ilt med sig ned under vandoverfladen. Det kan I se, hvis I anbringer en vandkalv i et akvarium med mindst 10 cm vand.

30. Lav jeres egen undervands-dyreboli i institutionen

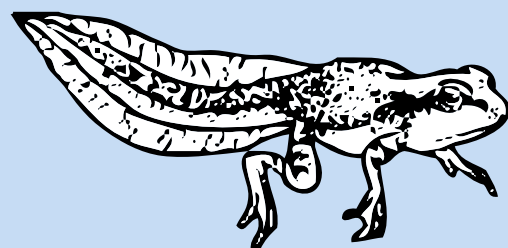
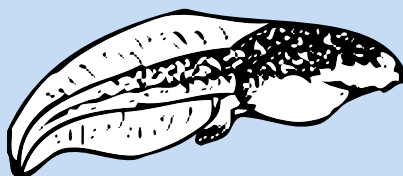
Det er rigtig sjovt at tage dyr med hjem til institutionen og studere dem over et par dage. Husk at tage vandplanter med hjem også. Anbring sand i bunden af akvariet og fyld vand fra hanen i akvariet. Lad det stå, til vandet er klart og anbring dyrene i akvariet. Undgå at akvariet står indendørs ved høje temperaturer, hellere udendørs medmindre det er alt for koldt. I kan fodre dyrene med almindeligt fiskefoder. Sæt dyrene tilbage efter et par dage.

31. Tag haletudser med hjem om foråret

Sidst i marts og i april kan I finde frø- og tudsecæg i vandhullerne. I kan tage en snes æg eller haletudser med hjem og følge deres udvikling. Brug et akvarium eller et stort glas, som I fylder med rent vand fra hanen og noget af søvandet. Undgå mudder og planterester i akvariet, men placer gerne lidt sten i bunden. Hver dag skal vandet iltes, og haletudserne skal have foder. Børnene kan selv ilte vandet ved at puste i det med sugerør, eller I kan skifte halvdelen af vandet. Haletudserne kan I fodre med en smule fiskefoder. Når haletudserne får ben, skal de have mulighed for at trække luft, så husk at lægge sten eller flydende pinde i akvariet. De voksne frøer er fredede og skal fragtes tilbage til deres vandhul.

32. Planter i vand

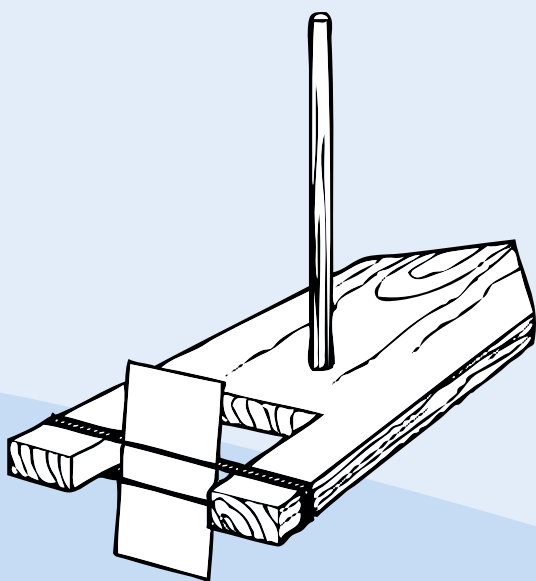
Vandets planter har ikke brug for en stiv stængel for at holde sig oprejst. De flyder i vandet. Læg mærke til hvor fint de står i jeres akvarium i modsætning til, hvis I lader dem ligge på land. Prøv evt. at presse planterne i en telefonbog og lim dem på karton til kort eller billeder.

33. Planter ved vand

– Lav en gammeldags blækpind af tagrør

De fleste vandhuller er bevokset med tagrør langs bredden. Tagrør kan blive op til to meter høj og er den største græs i Danmark. Man bruger den til at tække hustage med. Som alle andre græsser har den et hult rør, og det giver mulighed for sjove øvelser. I kan lave jeres egne blækpinde af tagrør således: Et tagrør skæres i stykker på ca. 15 cm. Hver pen skæres skrån over, og der skæres en lille revne i denne pennens spidse ende. Blækket laver I af en håndfuld jernsøm lagt i vand med agern og bark fra eg. Efter fem dage, er blandingen blevet sort, og man kan tegne med det. Man kan også bruge mudder eller kul fra blået blandet op i vand.

Andre aktiviteter ved vand

34. Skibe af tagrør, bark, pinde eller træ

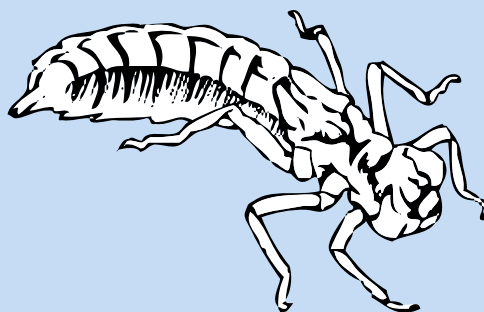
De fleste børn synes, det er sjovt at undersøge vandets evne til at transportere, ved at lade ting og sager flyde ovenpå. Især et lille vandløb med en bro over, giver lejlighed til at lave jeres egne små skibe af de forhåndenværende materialer og eksperimentere med, hvad de kan bære af småsten. Tag en snak om skibe, der kan transportere mennesker over havet.

35. Send en flaskepost ned ad åen

Lav små tegninger og beskeder og send en flaskepost af sted, sådan som historierne fortæller, at nødstedte sømænd gjorde. Hvis I skriver jeres adresse, får I måske svar!

36. Leg guldsmedelarve efter haletudser

Guldsmedelarven er et af vandhullets grådigste rovdyr og kan spise både haletudser og små fisk. Prøv at lege legen om guldsmeden og haletudserne. Mærk fire cirkler op som børnene kan løbe rundt i mellem. Cirklerne forestiller de vandplanter, som haletudserne (børnene) gemmer sig i, her har børnene helle. Cirklerne skal være så store, at der kan stå fire børn i hver. Lad børnene fordele sig på gemmestederne. En voksen er guldsmedelarve og skal forsøge at fange de haletudse-børn, der løber rundt mellem planterne. Skal det være ekstra svært, kan I aftale, at der kun må være fire haletudser i hver plante. Kommer der flere i gemmestedet, må en af haletudserne svømme videre til en anden plante.

Guldsmedelarven er et farligt rovdyr

Krop og bevægelse

Uderummet er særdeles vigtigt for børnenes kropslige udvikling, da indeområderne sjældent levner plads til fysisk aktivitet. Benyt de mange muligheder for at bruge kroppen ude i den store, grønne gymnastiksal; naturen. Herunder er ideer til, hvordan I kan sætte særligt fokus på børnenes kropslige udvikling på jeres ture, samtidig med at børnene lærer lidt om naturen.

37. Uden for stierne, op og ned af skrænterne

Vælger I den nemmeste eller den sjoveste vej, når I er på tur? Benyt chancen for at udfordre jeres motorik og eventyrlyst uden for stierne. Det kræver godt nok, at høje voksne skal helt ned i knæ, måske ned på alle fire, men forsøg alligevel at gøre det til en vane at tage udfordringen op.

38. Balancestammer og klatretæer

Benyt mulighederne hvor de er. Væltede træer, skrænter og klatretæer giver mulighed for at træne muskler og balance samtidig med, at børnene oplever at deres grænser og formåden udvides. Af og til er det nødvendigt, at de voksne "tester" for rådne grene og rullende stammer inden legen gives fri.

39. Billedlotteri med høj puls

Dette billedlotteri vækker glæde hos de børn, der hellere er i bevægelse end sidder stille inden døren. Kopiér brikkerne fra et billedlotteri over på nogle A4 ark (tre-fire brikker på hvert ark) og laminér evt. arkene. Klip hul og bind en snor i arkene, så de kan hænges op i træerne. Kopiér også spillepladerne over på papir, gerne flere af hver, så alle børnene kan få deres egen plade at udfylde. Ude i skoven hænges de laminerede ark op, og nu kan børnene i grupper sammen med en voksen eller enkeltvis løbe rundt og genfinde figurerne på deres plade og krydse af, til alle pladens figurer er fundet.

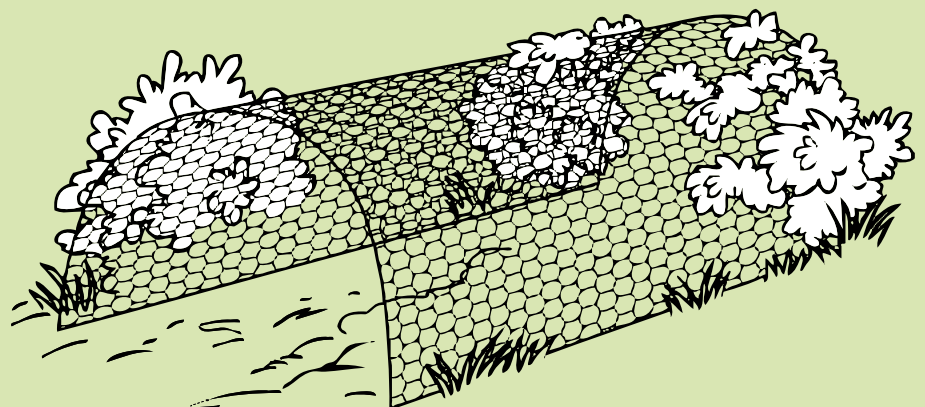
40. Dyrestafet

I kan afholde et anderledes stafetløb, hvor hver gruppe består af fire "dyrebørn". Der skal være hjort, fugl, snegl og frø. Dyrene kommer frem på hver sin måde: hjorten løber på alle fire, fuglen hopper, sneglen maver sig frem og frøen svømmer (med armtag). Dyrene skiftes til at "løbe" som i en almindelig stafet. Hvilken gruppe når først at få alle fire dyr hjem?

41. Alle mine museunger kom hjem

Legen med kyllingerne, der skal komme hjem, er velkendt og elsket. Nu handler det i stedet om museungerne og deres tre fjender: ræven, uglen og den store rovfugl, musvågen.

I græsset bor musemor med sine unger. Ungerne har været ude at lege, men nu er det tid til at komme hjem. De skal løbe stærkt, for i det åbne terræn lurker faren! Vælg tre børn, som skal fange. Det er hhv. ræven, uglen og musvågen. Når musemor (en voksen) kalder sine unger hjem, må de tre forsøge at fange dem, indtil de når hen over en streg, der markerer musehullet. De museunger, der bliver fanget, må vælge, om de vil være ræve, ugler eller musvåger i næste runde.

42. Følg rebet

Bind et reb på ca. 20 meter rundt mellem træerne, både højt og lavt. Lad børnene følge tovet med bind for øjnene, alene eller med en hjælper i hånden. Sanser og motorik udfordres i denne øvelse, terrænet bliver pludseligt en udfordring, og balancen kommer også på prøve.

43. Hjorte og jæger

Et barn vælges som jæger. Han skal nu bevæge sig ned mellem to rækker af "hjorte". Hjortene er alle de andre børn, de skal have bind for øjnene. Jægeren skal bevæge sig ned mellem rækkerne så stille som muligt. Hvis en hjort hører, når jægeren går forbi, rækker han forsigtigt en hånd i vejret.

44. Lav en tovbros over grøfter og små vandløb

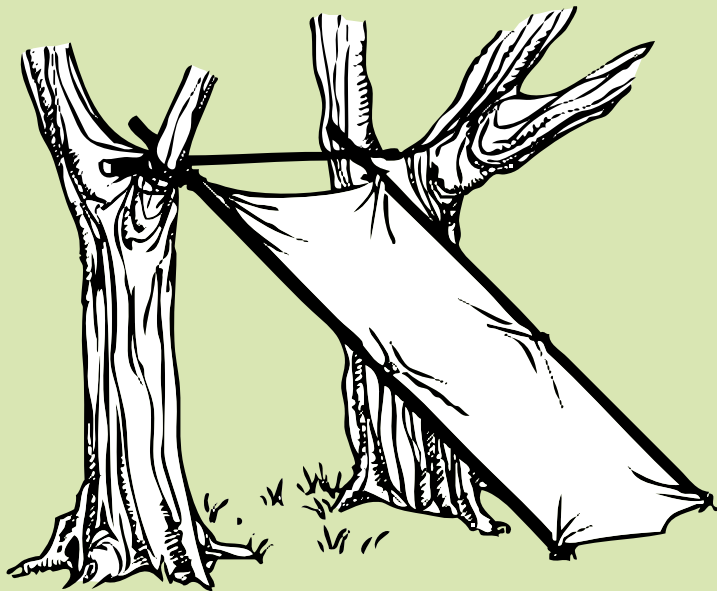
I skal binde et tov op en halv meter over jorden og et andet tov i børnenes brysthøjde. Stram rebene godt ud før børnene passerer forhindringen.

45. Sjove, venskabelige dyste, der styrker motorikken

Det er sjovt med konkurrencer, når blot alle føler sig gode og anerkender hinandens styrker. Benyt forskellige lege og ros hinanden. Det vækker glæde, når de voksne også leger med.

Dyst i grupper eller enkeltvis. Nogle af øvelserne er bedst egnet for de største børn.

- Stafet: Løb gennem skovbunden, op ad bakken, rundt om træet og ned igen. I kan også lave en hinkestafet, en hoppestafet eller en trillestafet, hvis der er en lille bakke.
- Kast: med tre forsøg skal holdet med en pind ramme et oprejst stykke brænde.
- Længdekast: med en sten/pind skal alle på holdet forsøge at kaste længere ud end et tov placeret på tværs et stykke ude.
- Boldstafet: Børnene skal stå på en række efter hinanden. En voksen kaster bolden til forreste barn i rækken, som kaster bolden tilbage og derefter løber om bag i rækken. Bolden kastes derefter til nr. to osv.
- Balancegang: Alle skal gå fra den ene ende til den anden på en stor stamme. Evt. med hjælp fra én af de andre, der holder i hånden.
- Flyt brænde: holdet står på én række, og skal nu transportere et stykke brænde fra den ene ende til den anden ved at række det fra hånd til hånd.
- Vandstafet: Alle skal gå med det fyldte glas ned omkring træet og tilbage og række det videre til næste. Hvor meget vand er der tilbage, når alle er igennem?
- Balance-stafet: Prøv at gå med noget på hovedet som afrikanerne gør
- Kast en ring bøjet af tynde birkegrene eller pil og prøv at ramme en pind, der er stukket ned i jorden.

Mere hjælp at hente

Grønne Spirer (www.gronnespirer.dk) tilbyder hjælp til dig som pædagog, hvis du ønsker mere inspiration i arbejdet med udeliv, natur, miljø og grøn hverdag i din institution. Du kan få nyhedsbreve, aktivitetsark og baggrundshæfte. Desuden bydes på kurser og rådgivning i samarbejde med landets naturvejledere. Grønne Spirer åbner desuden mulighed for, at din institution kan opnå Friluftsrådets Grønne Flag.

På hjemmesiden findes i øvrigt en søgeside med mere end 200 naturaktiviteter, som er tilpasset temaerne i de pædagogiske læreplaner.

Naturkatapulten (www.naturkatapulten.dk) giver adgang til mange forskellige årstidsaktiviteter. Du kan gå på jagt blandt forskellige naturoplevelser i børnehøjde og finde en oplevelse, I har lyst til at skabe. Aktiviteterne er beskrevet i pdf-filer, der er lette at printe ud og tage med på tur.

Skoven i skolen (www.skoleniskoven.dk) rummer mange forslag til, hvordan lærere og pædagoger kan tilrettelægge aktiviteter med børn i skoven/naturen. Der er velbeskrevne forslag til forløb for alle skolefag og årstider. Hvis du går ind under "UVmaterialer" og "aktiviteter", kan du finde inspiration til bl.a. natur/teknik, musik, idræt, sløjd, hjemkundskab og billedkunst.

DanskeDyr.dk (www.danskedyr.dk) er en af de sjoveste måder for børn at søge oplysninger om dyr fra den danske natur på nettet. Man kan vælge mellem en "meget let", "let", "svær" og "lærer" version. Den lette version benytter sig næsten udelukkende af fotos og piktogrammer, hvor man f.eks. kan vælge at høre et dyrs stemme, se videoklip, se animationer og lytte til historier om dyr. På DanskeDyr.dk findes også årstidsaktuelle nyheder, aktivitetsforslag og opgaver. (Kræver at institutionen/biblioteket har tegnet abonnement).

Gør legepladsen grønnere er et hæfte, der giver dig vejledning i, hvordan man for små midler kan skabe en legeplads med natur, leg, læring og bevægelse. Hæftet er skrevet af Marijke Zwaan og udgivet af Agenda 21-centrene i København. Det kan hentes som pdf-fil på internettet ved blot at søge på titlen.

Børn, friluftsliv & natur er en bog, der tager udgangspunkt i, at oplevelsen af vildmarken starter i baghaven. Her kan du blive vejledt i at tilrettelægge kortere og længere ture med børn i naturen. Aktiviteter fra bål, håndværk og hytter til kano, kajak og klatring. Bogen er skrevet af Steffen Holberg og udgivet af forlaget Børn & Unge, 2007.

Natur og miljø i pædagogisk arbejde er en bog, der beskriver mangfoldigheden af måder, man kan inddrage naturen på i pædagogisk praksis. Mange af de emner, som dette hæfte omhandler, kan du finde uddybet her. Fra børns sansning, leg og læring til grøn institution, naturvejledning og naturstøttet terapi. Bogen er skrevet af Lasse Thomas Edlev og udgivet af Munksgaard Danmark, 2008.

1. udgave, 1. oplag

Forfattere: Lasse Thomas Edlev og Ida Kryger

Tegnere: Bryan d'Emil og Eva Wulff

Redaktion: Marie Staun og Ida Kryger

Layout og tryk: Meyer & Bukdahl as

Fotos venligst udlånt af: Ida Kryger, Lasse Thomas Edlev, Mads Ellegaard Larsen, Mariahøjen, Munke Bjergby, Myretuen Tørring.

Citater: Pædagoger i Grønne Spirer institutioner

Udgivet af Friluftsrådet og Danmarks Naturfredningsforening i anledning af Naturens Dag 2010 i samarbejde med Grønne Spirer – Grønt Flag for daginstitutioner

www.naturesdag.dk – www.gronnespirer.dk

Friluftsrådet

Scandiagade 13 · DK-2450 København SV

Tel +45 33 79 00 79 · Fax +45 33 79 01 79

fr@friluftsradet.dk · www.friluftsradet.dk